

UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA MUAMMOLI TA'LIM METODLARINI QO'LLASH

Akmalov Ulug'bek Nabiyevich

O'zbekiston Milliy pedagogika universiteti Milliy g'oya,
ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi 403-guruh talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20271838>

Annotatsiya: Mazkur maqolada umumta'lim maktablarida muammoli ta'lim metodlarini qo'llashning nazariy va amaliy asoslari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida muammoli ta'limning pedagogik ahamiyati, o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirishdagi o'rni hamda interfaol metodlarning ta'lim samaradorligini oshirishdagi roli yoritilgan. Shuningdek, muammoli ta'lim metodlarini dars jarayonida qo'llashning afzalliklari va ayrim muammolari tahlil etilgan. Tadqiqot natijalari muammoli ta'lim metodlari o'quvchilarning mantiqiy tafakkuri, ijodiy yondashuvi va amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: muammoli ta'lim, interfaol metodlar, pedagogik texnologiyalar, mustaqil fikrlash, ta'lim samaradorligi, umumta'lim maktabi.

Bugungi kunda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish va o'quvchilarning bilim olish jarayonidagi faolligini oshirish eng dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Zamonaviy jamiyat taraqqiyoti ta'lim oldiga yangi vazifalarni qo'ymoqda. Endilikda ta'lim jarayonida o'quvchilarga faqat tayyor bilimlarni berish emas, balki ularni mustaqil fikrlashga, muammolarni tahlil qilishga va amaliy yechim topishga o'rgatish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

An'anaviy ta'lim metodlarida o'quvchi ko'proq tayyor ma'lumotni qabul qiluvchi sifatida ishtirok etsa, zamonaviy pedagogik texnologiyalarda o'quvchi ta'lim jarayonining faol subyekti sifatida namoyon bo'ladi. Shu sababli innovatsion pedagogik texnologiyalar, xususan muammoli ta'lim metodlarini qo'llash zarurati ortib bormoqda.

Muammoli ta'lim – bu o'quvchilarning bilimlarni mustaqil izlanish va muammoli vaziyatlarni hal qilish orqali egallashiga asoslangan pedagogik yondashuvdir. Ushbu metod orqali dars jarayonida muammoli vaziyatlar yaratiladi va o'quvchilar ushbu muammolarga mustaqil ravishda yechim topishga yo'naltiriladi. Natijada o'quvchilarda mantiqiy fikrlash, tahlil qilish, xulosa chiqarish va ijodiy yondashuv ko'nikmalari shakllanadi.

Muammoli ta'lim metodlari umumta'lim maktablarida ayniqsa muhim hisoblanadi. Chunki maktab ta'limi o'quvchilarning intellektual rivojlanishi, dunyoqarashi va mustaqil fikrlashini shakllantiruvchi asosiy bosqichlardan biridir. Muammoli ta'lim orqali o'quvchilar dars jarayonida faol qatnashadi, o'z fikrini erkin ifodalaydi va bilimlarni chuqurroq o'zlashtiradi.

Shuningdek, muammoli ta'lim metodlari o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Bahs-munozara, guruhli ishlash, keys-stadi va savol-javob metodlari orqali o'quvchilar jamoada ishlash, o'z fikrini himoya qilish hamda boshqalarning fikrini tinglash ko'nikmalariga ega bo'ladilar.

Hozirgi kunda umumta'lim maktablarida ta'lim sifatini oshirish va xalqaro standartlarga moslashtirish jarayonida muammoli ta'lim metodlarini keng qo'llash dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda. Shu sababli ushbu mavzuni ilmiy jihatdan tadqiq etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi umumta'lim maktablarida muammoli ta'lim metodlarini qo'llashning nazariy asoslarini tahlil qilish, ularning o'quvchilar bilimini rivojlantirishdagi samaradorligini aniqlash hamda amaliy ahamiyatini yoritishdan iborat.

Muammoli ta'lim metodlari pedagogika fanining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu metodning nazariy asoslari pedagog va psixolog olimlarning ilmiy qarashlariga tayanadi. Muammoli ta'limning asosiy mohiyati o'quvchilarni tayyor bilimlarni qabul qilishga emas, balki mustaqil ravishda bilim olishga va muammolarni hal qilishga yo'naltirishdan iborat.

Pedagogik nazariyalarga ko'ra, muammoli ta'lim o'quvchilarning bilishga bo'lgan qiziqishini oshiradi va ularning ijodiy tafakkurini rivojlantiradi. Muammoli vaziyatlar orqali o'quvchilar fikrlashga, tahlil qilishga va turli yechimlarni izlashga majbur bo'ladilar. Bu esa bilimlarning mustahkam o'zlashtirilishiga yordam beradi.

Psixologik jihatdan muammoli ta'lim o'quvchilarning intellektual faoliyatini faollashtiradi. O'quvchi muammoga duch kelganda unda qiziqish va izlanish ehtiyoji paydo bo'ladi. Shu asosda u yangi bilimlarni mustaqil ravishda egallashga intiladi.

Muammoli ta'lim metodlari bir nechta bosqichlardan iborat:

- muammoli vaziyat yaratish;
- muammoni anglash;
- muammoni hal qilish yo'llarini izlash;
- natijalarni tahlil qilish;
- xulosa chiqarish.

Mazkur metodlar zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashgan holda ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, interfaol metodlar bilan birgalikda qo'llanganda muammoli ta'lim o'quvchilarning bilim olish jarayonidagi faolligini sezilarli darajada oshiradi.

Tadqiqot davomida kuzatish, qiyosiy tahlil, pedagogik tahlil va ilmiy manbalarni o'rganish metodlaridan foydalanildi. Muammoli ta'lim metodlariga oid ilmiy adabiyotlar, pedagogik qo'llanmalar va maqolalar tahlil qilindi.

Shuningdek, umumta'lim maktablarida qo'llanilayotgan muammoli ta'lim metodlarining samaradorligi kuzatildi. Dars jarayonida savol-javob, bahs-munozara, keys-stadi va guruhli ishlash metodlarining o'quvchilarga ta'siri o'rganildi.

Olingan ma'lumotlar tizimli ravishda umumlashtirilib, ilmiy xulosalar chiqarildi.

Tadqiqot natijalari umumta'lim maktablarida muammoli ta'lim metodlarini qo'llash o'quvchilarning bilim olish faolligini sezilarli darajada oshirishini ko'rsatdi. Muammoli vaziyatlar asosida tashkil etilgan darslarda o'quvchilar mavzuni chuqurroq anglashga va mustaqil fikrlashga intilishlari kuzatildi.

Natijalarga ko'ra, interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarning mantiqiy tafakkuri va ijodiy fikrlashini rivojlantiradi. Ayniqsa, bahs-munozara va guruhli ishlash metodlari o'quvchilarning kommunikativ ko'nikmalarini oshirishda samarali ekanligi aniqlandi.

Bundan tashqari, muammoli ta'lim metodlari o'quvchilarning amaliy vaziyatlarga yechim topish, o'z fikrini asoslash va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantirishi ma'lum bo'ldi.

Tadqiqot natijalari muammoli ta'lim metodlari umumta'lim maktablarida ta'lim samaradorligini oshirishda muhim vosita ekanligini ko'rsatdi. Ushbu metodlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodiy tafakkuri va amaliy ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Muammoli ta'lim o'quvchilarning dars jarayonidagi faolligini oshirib, ularni bilimlarni mustaqil egallashga undaydi. Natijada o'quvchilar nafaqat nazariy bilimlarga, balki real hayotiy vaziyatlarni tahlil qilish ko'nikmalariga ham ega bo'ladilar.

Biroq muammoli ta'lim metodlarini qo'llashda ayrim qiyinchiliklar ham mavjud. Jumladan, vaqt yetishmasligi, metodik materiallarning kamligi hamda ayrim o'qituvchilarning zamonaviy

pedagogik texnologiyalar bo'yicha yetarli tajribaga ega emasligi muammolarni keltirib chiqarishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, umumta'lim maktablarida muammoli ta'lim metodlarini qo'llash ta'lim sifatini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu metodlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, mantiqiy tafakkuri va amaliy ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Muammoli ta'lim orqali o'quvchilar muammolarni tahlil qilish, ularga yechim topish va o'z fikrini asoslash ko'nikmalariga ega bo'ladilar. Shu sababli zamonaviy ta'lim tizimida muammoli va interfaol metodlardan keng foydalanish maqsadga muvofiqdir.

References:

1. Ishmuhammedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste'dod, 2008.
2. Tolipov O., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent: Fan, 2006.
3. Azizxo'jayeva N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU, 2011.
4. Hasanboyev J., To'raqulov X., Haydarov M. Pedagogika fanidan izohli lug'at. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2009.
5. Ziyomammedov B. Pedagogika. – Toshkent: Turon-Iqbol, 2010.
6. Yo'ldoshev J., Usmonov S. Pedagogik texnologiya asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2004.
7. Nishonov S., Xasanov R. Ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish. – Toshkent: O'qituvchi, 2016.
8. Muslimov N. Kasb ta'limi pedagogikasi. – Toshkent: Fan, 2007.
9. O'zbekiston Respublikasining “Ta'lim to'g'risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'lim tizimini rivojlantirishga oid qarorlari va farmonlari. – Toshkent, 2019–2023.